

Стан локальних порід свиней в Україні та перспектива їхнього збереження

С.ВОЙТЕНКО,

кандидат сільськогосподарських наук

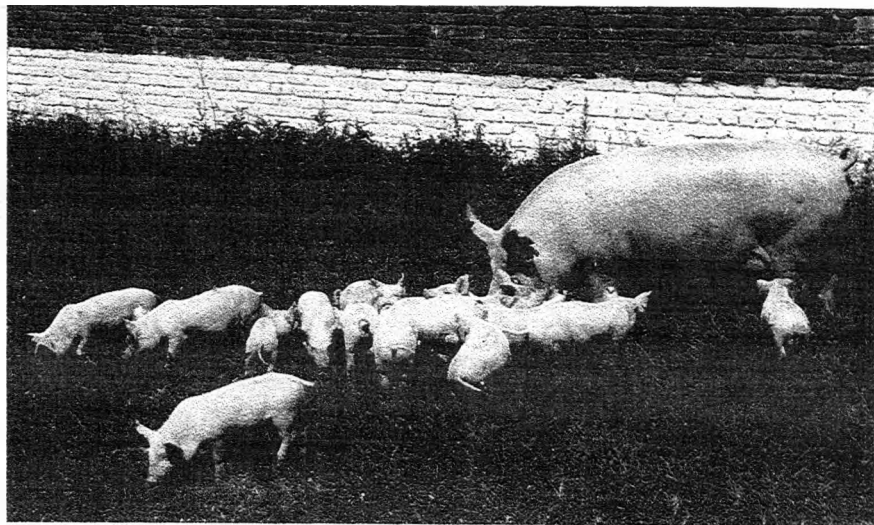
Інститут свинарства ім.О.В.Квасницького УААН

Наявність в Україні значної кількості порід сільськогосподарських тварин відповідає задоволенню потребам суспільства у продуктах тваринництва та різноманітності її природно-економічних зон.

Практика вітчизняного та світового тваринництва свідчить, що породи зазнають постійних змін за чисельністю та місцем розповсюдження. Так, до кінця 90-х років минулого століття, у свинарстві України серед десяти порід за темпами росту переважали велика біла, українська степова біла та миргородська породи. На сучасному етапі розвитку галузі свинарства українська степова біла і миргородська породи катастрофічно скоротили чисельність особин у популяціях і, об'єднавшись з великою чорною та українською степовою рябою породами, утворили групу локальних, малочисельних порід. Головною причиною зникнення чи зменшення популяцій тварин слід вважати зміну соціально-економічних умов, які потребують такого росту продуктивності, на який багато

аборигенних порід нездатні. Проте локальні породи малої чисельності представляють цінність як носії специфічних ознак: міцність конституції, стійкість до стресу, пристосованість до умов утримання, використання соковитих та грубих кормів, пасовищ, висока смакова якість м'яса, раннє статеве дозрівання та жировідкладання. Крім того, ці породи слугують засобом відновлення життєздатності у груп тварин, розвиток продуктивності яких спричинив порушення нормальної життєдіяльності (пороки м'яса, підвищення стресчутливості, зниження відтворної функції і т.д.) та резервом спадкових якостей і генних комплексів, які на сучасному етапі ще не є необхідними. Проте неможливість передбачення потреби майбутнього призводить до втрати генофонду, який не відновлюється.

За даними Держплемресстру України на даному етапі генофонд локальних порід свиней зосереджений у 36 племінних господарствах, серед яких дев'ять племзаводів. Полтавської, Сумської, Одеської, Хмель-

Особливості селекції свиней локальних порід

Господарство	Мета селекційно-племінної роботи
Миргородська порода	
Племзавод ім.Декабристів	Створення заводської лінії з підвищеною м'ясністю (до 59%) завдяки ввідному схрещуванню з породою п'єтрен, застосування гетерогенного підбору для ліквідації довгориловості, звислозадості, збереження високого рівня багатоплідності за рахунок неспорідненого внутрілінійного підбору. Селекційний тиск при відборі свинок повинен бути 50%, кнурців 20%.
Племзавод "Перше Травня"	Створення заводської лінії та родини з високими відгодівельними якостями; обмеження обміну селекційним матеріалом; збереження типу тілобудови та конституції тварин.
Племрепродуктори: "Клюшниківське"	Методами переважаючої селекції створення популяції з високою інтенсивністю росту тварин; використання гомогенного підбору для закріплення конституції тварин, а гетерогенного – для ліквідації вад екстер'єру; дочірнє господарство племзаводу "Перше Травня".
Долина-Агро" "Шарівка" "Маяк"	Поліпшення господарсько-корисних ознак методами комплексної селекції: дочірні господарства племзаводу ім.Декабристів.
"Мрія-1"	Використання помірного родства батьківських пар для створення селекційного стада з високими екстер'єрно-конституційними ознаками та залучання у селекційний процес генотипу білоруської чорно-рябої породи з метою поліпшення відгодівельних і відтворних ознак.
Українська степова ряба порода	
Племзавод "Асканія-Нова"	На основі інтенсивного використання кращих синів та онуків сучасних лідерів породи поновити і зберегти генофонд шляхом цілеспрямованого формування бажаних генотипів з використанням методів популяційної та імуногенетики. Основним методом удосконалення породи буде створення внутрішньопорідної генетичної диференціації її заводських ліній. Створення нових заводських структур методом "прилиття крові" миргородської породи.
Українська степова біла порода	
Племзавод "Асканія-Нова"	Збереження типу, особливостей статури, підвищення скоростиглості та продуктивності шляхом застосування відбору і підбору типових та високопродуктивних тварин.
Племзавод "Славутич"	Збереження особливостей тілобудови, збільшення багатоплідності й збереженості порослят, енергії росту та м'ясності методами внутріпорідної селекції. Оцінка кнурів і свиноматок за продуктивністю дочок.
Племзавод "Волна"	Цілеспрямованим відбором і підбором свиней поліпшити екстер'єр й тілобудову, підвищити плодючість, великоплідність та збереженість тварин. Використовувати розведення за лініями
Племзавод "Каховське"	Використання методу контрольної відгодівлі для систематичного виявлення кращих тварин з наступним їхнім відтворенням для створення високопродуктивного стада і поліпшення лінійного складу тварин.
Племзавод "Калініна" та племрепродуктори	Консолідувати селекційні стада за племінною цінністю тварин, селекційно об'єднатись з провідними племзаводами Херсонської області та методами внутріпорідної селекції поліпшити усі ознаки продуктивності.
Велика чорна	
Племзавод "Тернівський"	Зосередити у господарстві усі лінії і родини породи, здійснювати поліпшення племінної цінності особин як методом чистопорідного розведення так і ввідним схрещуванням з генотипами зарубіжної селекції.
Племрепродуктори: "Червона зірка"	Методами внутріпорідної селекції з використанням контрольної відгодівлі створити заводське стадо з високою інтенсивністю росту тварин.
"Промінь" "Діброва" "Агро-Технік-Воронівці"	Упорядкувати обмін селекційним матеріалом, підпорядкувавши племінну роботу в стадах стосовно плану селекційно-племінної роботи з породою. Дочірні господарства п/з "Тернівський".

ницької, Запорізької, Херсонської, Донецької, Київської, Миколаївської, Херсонської, Чернігівської, Вінницької та Луганської областей. Загальна чисельність основних свиноматок у племінних господарствах чотирьох зникаючих популяцій – українській степовій білій, українській степовій рябій, миргородській та великій чорній, налічує понад 2600 голів з межами 44–1200 особин, тобто жодна з популяцій за кількістю основних свиноматок в них не відповідає вимогам, пред'явленим до порід (1500 гол.).

У породах порушено співвідношення племзаводів і племрепродукторів, особливо в українській степовій рябій – тільки один племзавод і жодного племрепродуктора та у великій чорній – один племзавод – шість племрепродукторів і не дотримується принцип ієрархічної підпорядкованості серед племінних господарств, що призводить до неможливості консолідації тварин, збереження генеалогічних ліній та родин, закріплення спадковості родоначальника.

Високий генетичний потенціал порід зникаючих генотипів, особливо за відтворними ознаками, через ряд факторів технологічної експлуатації у більшості селекційних стад не мають можливості проявитися, внаслідок чого багатоплідність свиноматок миргородської і великої чорної порід на рівні вимог першого класу, а маса гнізда поросят у 2 міс. – другого класу і поза класом.

Катастрофічних показників у бік деградації популяції набули середньодобові прирости особин у процесі вирощування та відгодівлі (123–370 г) та витрати корму на 1 кг приросту (12–17 к.од.), що відповідно впливає на вік досягнення живої маси 100 кг і призводить до збитковості галузі.

Господарства, які розводять локальні породи, у переважній більшості застосовують екстенсивні методи утримання тварин, що в сумі з попередніми факторами необґрунтовано переводить дані породи у категорію зникаючих.

Найбільш складний стан у збереженні генотипів, згідно проаналізо-

ваних даних по розвитку і продуктивності тварин, відмічений у великій чорній та миргородській породах, популяції яких без створення генфондних чи колекційних стад за рахунок повної державної дотації найближчим часом приречені на зникнення.

Для збереження локальних порід свиней на період 2003–2012 роки розроблена програма селекції, якою передбачено використання конкретних методів і заходів для підтримання племінної цінності зникаючих генотипів.

У миргородській породі гетерогенний підбір доцільно використовувати насамперед для усунення пороков екстер'єру – саблеподібності кінцівок, звислозадості перехвату за лопатками, довгорилості, а також для підвищення багатоплідності та віку досягнення живої маси 100 кг при застосуванні переважаної селекції за цими ознаками. Однорідному підбору підлягають лінії та родини, що мають типову для породи тілобудову, вирівняні гнізда.

У великій чорній породі контролю підлягають міцність кінцівок"

виповненість окостів, розтягнутість тулуба, пропорційність тілобудови.

Українська степова ряба порода потребує консолідації особин за всіма господарсько-корисними ознаками.

При застосуванні в свинарстві різних методів селекції найбільш поширеними вважаються селекція за комплексом ознак, яка передбачає поліпшення усіх ознак продуктивності згідно з вимогами "Інструкції з бонітування свиней" та переважача селекція – де селекційному тиску підлягає тільки ознака, яку необхідно поліпшувати.

Враховуючи особливості кожної з локальних порід свиней наводимо рекомендовані методи селекції при їх удосконаленні (табл. 1).

З метою збереження, розширення та підвищення продуктивності свиней локальних порід (українська степова біла, українська степова ряба, миргородська, велика чорна) необхідно здійснити такі заходи:

– забезпечити збільшення чисельності свиней локальних порід завдяки якісному поліпшенню організації відтворення стада, збільшен-

Таблиця 2

Цільовий стандарт порід (2003–2012 роки)

Показник	Порода			
	М	ВЧ	УСР	УСБ
Кількість:				
господарств	9	7	2	20
основних свиноматок, гол.	1000	650	100	1500
основних кнурів, гол.	150	80	15	200
Жива маса, кг:				
свиноматки (16 міс.)	195	190	195	200
кнури (24 міс.)	262	262	265	268
Довжина тулуба, см:				
свиноматки	153	152	153	155
кнури	169	169	170	173
Багатоплідність, гол.	10	10	10	12
Збереженість, %	93	95	92	95
Маса гнізда поросят у 2 міс., кг	170	175	180	200
Вік досягнення живої маси 100 кг, днів (прижиттєво)	220	217	220	210
Товщина шпигу (прижиттєво), мм	30	30	30	27
Вік досягнення живої маси 100 кг, днів	195	195	187	175
Витрати корму на 1 кг приросту, к.од.	4,5	4,3	3,8	3,65
Довжина півтуші, см	95	92	96	98
Товщина шпигу на рівні 6/7 грудних хребців, мм	30	33	28	27

ня поголів'я основних свиноматок та створення нових заводських стад;

- забезпечити свиней локальних порід кормами в розрахунку на одну основну свиноматку з приплодом на рік – 140–150 ц к. од.;

- створити у популяціях нові заводські структури як методами чистопорідного розведення так і "прилиття крові" інших генотипів, які характеризуються підвищеним, на 10–15% порівняно з чистопорідними тваринами, виходом м'яса у туші, інтенсивністю росту, оплатою корму;

- організувати спрямоване вирощування високопродуктивного ремонтного молодняку з врахуванням особливостей генотипів – підвищеним вмістом протеїну в більш молодому віці (до 4 тис.) та обов'язковою оцінкою тварин за власною продуктивністю при досягненні живої маси 100 кг;

- обов'язкова автоматизація селекційного процесу, яка забезпечує спеціалістів зоотехнічних служб племінних господарств інформацією, необхідною для здійснення селекційного і виробничого процесу;

- з метою упорядкування обміну селекційним матеріалом між господарствами і чіткої спеціалізації племінної роботи (окремо за м'ясними та відгодівельними якостями) для кожного племзаводу доцільно закріпити дочірні господарства з числа племрепродукторів;

- обмін племінними тваринами, як кнурцями так і свинками, здійснювати згідно планів селекційно-племінної роботи у розраховані для кожного господарства періоди;

- обов'язковою умовою якісного поліпшення породи та створення ліній, відселекціонованих на високі м'ясні та відгодівельні якості, повинна бути оцінка тварин за генотипом в умовах станцій контрольної відгодівлі;

- постійно контролювати спорідненість тварин у популяціях, не допускаючи кровозмішування та близькоспорідненого парування батьківських пар;

- використання індексної селекції при відборі тварин з застосуванням 20% селекційного тиску для

кнурів провідних селекційних стад і 50% – для свинок;

- щорічно реалізовувати п'ять–шість голів племінного молодняку в розрахунку на одну свиноматку;

- у провідних селекційних стадах довести частку елітних кнурів до 100%, а свиноматок до 80%.

На перспективу породи повинні відповідати цільовому стандарту (табл.2).

- щорічно проводити Раду по локальних породах свиней за участю представників усіх відомств і господарств з метою вирішення проблем зникаючих генотипів;

- забезпечити кожне з племінних господарств програмою чи планом селекційно-племінної роботи з конкретною породою;

- створити у кожній з обмежених популяцій свиней одно-два генофондне чи колекційне стадо за рахунок коштів бюджету та кріобанк генетичних ресурсів з придбанням генетичних ресурсів з аналогічного фінансування;

- забезпечити за рахунок коштів, визначених для фінансування загальнодержавної програми "Селекція у тваринництві та птахівництві" фінансування зникаючих генетичних ресурсів, які включають:

- повністю відшкодування витрат на утримання однієї основної свиноматки та кнура у генофондному (колекційному) стаді 2000 грн. на рік;

- здешевлення племінної продукції за одну голову та часткове використання витрат на одну свиноматку, чи кнура у племінному господарстві – 1000 грн. на 1 рік; кнурці – 700 грн.; свинки – 600 грн.;

- за дозу виробленої або придбаної сперми цінних плідників локальних порід – 30 грн.;

- забезпечити в племінних господарствах оптимальні умови утримання та ветеринарного стану тварин. Необхідно зрозуміти, що локальні генотипи вітчизняної селекції – українська степова біла, українська степова ряба і миргородська породи не можуть бути поповнені із за кордону, а їхня чисельність знаходиться у прямій залежності від турбот держави.